INKLYUZIV TALIMDA OTA - ONA VA PEDAGOG HAMKORLIGINING AHAMIYATI

Andijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasi katta o‘qituvchisi
Turdiyeva Shoxidaxon Anvardjanovna,
Andijon davlat pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Kimyo yo’nalishi 2-bosqich talabalari
Ergashboyeva Ozodaxon Shuxratbek qizi,
Urmonjonova Muslima Shuxratbek qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim tizimida ota-ona va pedagog hamkorligining ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Inklyuziv ta’lim jarayonida oila va ta’lim muassasasi o‘rtasidagi hamkorlikning bolalarning ta’limiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, ota-onalar va pedagoglarning o‘zaro muloqoti, individual yondashuv, pedagogik qo‘llab-quvvatlash hamda hamkorlikning samarali shakllari haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Inklyuziv ta’lim, ota-ona hamkorligi, pedagogik hamkorlik, alohida ta’lim ehtiyoji, ijtimoiylashuv, individual yondashuv, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, ta’lim jarayoni, bola rivojlanishi, oilaviy muhit, pedagogik muloqot, psixologik rivojlanish.*

Abstract: *This article scientifically and pedagogically analyzes the importance of cooperation between parents and teachers in the inclusive education system. It highlights the impact of collaboration between the family and educational institutions on children’s educational, psychological, and social development within the process of inclusive education. The article also*

discusses mutual communication between parents and teachers, individual approaches, pedagogical support, and effective forms of cooperation.

Keywords: *Inclusive education, parent cooperation, pedagogical cooperation, special educational needs, socialization, individual approach, pedagogical support, educational process, child development, family environment, pedagogical communication, psychological development.*

Аннотация: *В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируется значение сотрудничества родителей и педагогов в системе инклюзивного образования. Освещается влияние взаимодействия семьи и образовательного учреждения на образовательное, психологическое и социальное развитие детей в процессе инклюзивного обучения. Также рассматриваются вопросы взаимного общения родителей и педагогов, индивидуального подхода, педагогической поддержки и эффективных форм сотрудничества.*

Ключевые слова: *Инклюзивное образование, сотрудничество родителей, педагогическое сотрудничество, особые образовательные потребности, социализация, индивидуальный подход, педагогическая поддержка, образовательный процесс, развитие ребёнка, семейная среда, педагогическое общение, психологическое развитие.*

Kirish: Bugungi globallashuv va ta’lim tizimining modernizatsiyalashuvi sharoitida inklyuziv ta’lim jamiyat taraqqiyotining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Inklyuziv ta’lim — bu jismoniy, aqliy, psixologik yoki ijtimoiy xususiyatlaridan qat’i nazar barcha bolalarning teng huquqli ravishda sifatli ta’lim olishiga imkon yaratadigan pedagogik tizimdir. Ushbu tizimning asosiy maqsadi alohida ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalarni jamiyatdan ajratmasdan, umumiy ta’lim muhitiga moslashtirish hamda ularning ijtimoiylashuvini ta’minlashdan iboratdir.

Pedagogika va psixologiya sohasidagi ko‘plab ilmiy izlanishlarda oilaviy muhit hamda maktabning o‘zaro integratsiyasi bolaning shaxs sifatida kamol topishida hal qiluvchi omil ekanligi ta’kidlangan. Xususan, rus pedagogi L.S. Vygotskiy bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan bevosita bog‘liqligini asoslab bergan bo‘lsa, amerikalik olim Epstein ota-ona va maktab hamkorligi modeli orqali o‘quvchilarning muvaffaqiyat darajasi hamkorlikning samarali tashkil etilishiga bog‘liq ekanini ilmiy jihatdan isbotlagan. Shuningdek, UNESCO va UNICEF tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham inklyuziv ta’lim muhitida ota-onalar ishtirokining yuqori bo‘lishi bolalarning psixologik holati va akademik natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etilgan.

Asosiy qism: Alohida ta’lim ehtiyojiga ega bolalar bilan ishlash jarayonida pedagog va ota-onaning bir maqsad yo‘lida harakat qilishi muhimdir. Chunki pedagog bola haqida ta’lim jarayonidagi kuzatuv va metodik bilimlarga ega bo‘lsa, ota-ona bolaning kundalik hayoti, qiziqishlari, psixologik holati va individual xususiyatlari haqida kengroq ma’lumotga ega bo‘ladi. Ushbu ikki tomonning hamkorligi natijasida bolaga individual yondashuvni shakllantirish, uning ehtiyojlarini to‘g‘ri aniqlash hamda rivojlanishidagi muammolarni o‘z vaqtida bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, inklyuziv ta’lim tizimida ota-ona va pedagog hamkorligi nafaqat pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi, balki bolaning ijtimoiy integratsiyasi va shaxsiy rivojlanishini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim jarayonida ota-ona va pedagog hamkorligining mohiyati, uning pedagogik-psixologik asoslari, samarali shakllari hamda bolalar rivojlanishiga ta’siri ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi.

Inklyuziv ta’lim tizimida pedagog va ota-onalar hamkorligi o‘zaro ishonch, mas’uliyat va hamjihatlikka asoslangan murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi. Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, alohida ehtiyojli bolalarning

muvaffaqiyatli rivojlanishi ko‘p jihatdan maktab va oilaning yagona tarbiyaviy makon sifatida faoliyat yuritishiga bog‘liqdir. Ayniqsa, bolaning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi va ta’limga bo‘lgan qiziqishi oiladagi qo‘llab-quvvatlash hamda pedagogik yondashuvning uyg‘unligiga bevosita ta’sir qiladi. L.S. Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga ko‘ra, bola rivojlanishi kattalar va ijtimoiy muhit bilan hamkorlik jarayonida yuz beradi. Inklyuziv ta’limda esa ushbu ijtimoiy muhitning asosiy subyektlari ota-ona va pedagog sanaladi. Agar ular o‘zaro hamfikr bo‘lib, bir xil pedagogik talab va metodlardan foydalansa, bolada o‘ziga bo‘lgan ishonch, faollik va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari tezroq shakllanadi. Aksincha, oiladagi va maktabdagi talablarning bir-biriga zid bo‘lishi bolaning ruhiy zo‘riqishiga, ijtimoiy moslashuvining qiyinlashishiga olib kelishi mumkin. Ilmiy tadqiqotlarda ota-onalar ishtiroki bolaning akademik natijalariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatishi ta’kidlanadi. Joyce Epstein tomonidan ishlab chiqilgan “Maktab–oila–jamiyat hamkorligi” modeli bugungi kunda ko‘plab davlatlarda inklyuziv ta’limni tashkil etishda samarali metod sifatida qo‘llanilmoqda. Ushbu modelda ota-onalarning ta’lim jarayonidagi ishtiroki olti asosiy yo‘nalishga bo‘linadi: ota-onalik mas’uliyati, kommunikatsiya, volontyorlik, uy sharoitida ta’limni qo‘llab-quvvatlash, qaror qabul qilishda ishtirok etish va jamiyat bilan hamkorlik. Mazkur yo‘nalishlarning har biri inklyuziv muhitda bolaning to‘laqonli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta’limda pedagogning ota-onalar bilan muntazam muloqot olib borishi muhim hisoblanadi. Chunki ota-onalar farzandining uy sharoitidagi xulq-atvori, qiziqishlari va emotsional holati haqida muhim ma’lumotlarni bera oladi. Pedagog esa bolaning sinfdagi faoliyati, tengdoshlari bilan munosabati va o‘quv jarayonidagi yutuq hamda qiyinchiliklari haqida ota-onani xabardor qilib boradi. Natijada bolaning rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatish va individual rivojlantirish dasturini ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi.

Tadqiqotlarga ko‘ra, ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish ham inklyuziv ta’lim samaradorligini ta’minlovchi omillardan biridir. Ko‘plab ota-onalar alohida ehtiyojli bolalarni tarbiyalashda psixologik qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sababli pedagoglar va psixologlar tomonidan treninglar, seminarlar va maslahatlar tashkil etilishi ota-onalarning farzandiga nisbatan to‘g‘ri yondashuvni shakllantirishiga yordam beradi. Ayniqsa, autizm spektr buzilishi, eshitish yoki ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan ishlashda ota-onalarga maxsus metodik tavsiyalar berilishi muhim ahamiyatga ega. Inklyuziv ta’lim jarayonida yuzaga keladigan muammolardan biri ayrim ota-onalarning pedagogik jarayonga yetarlicha jalb etilmasligidir. Bunga vaqt yetishmasligi, pedagogik bilimning kamligi yoki farzandidagi muammoni qabul qilmaslik kabi omillar sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois pedagoglar ota-onalar bilan individual yondashuv asosida ishlashi, ularda hamkorlikka nisbatan ijobiy motivatsiya shakllantirishi zarur. Oila va maktab tomonidan birgalikda olib borilgan tarbiyaviy ishlar natijasida alohida ehtiyojli bolalarda jamiyatga moslashuv, o‘z fikrini erkin ifodalash, jamoa bilan ishlash kabi ko‘nikmalar rivojlanadi. Bu esa kelajakda ularning mustaqil hayot kechirishi va jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, inklyuziv ta’limni samarali tashkil etishda “pedagog–ota-ona–mutaxassis” uchligi muhim o‘rin tutadi. Defektolog, logoped, psixolog va ijtimoiy pedagoglarning ota-onalar bilan hamkorligi bolani kompleks qo‘llab-quvvatlash imkonini yaratadi. Shu sababli zamonaviy ta’lim tizimida multidissiplinar yondashuv asosida ishlash inklyuziv ta’limning asosiy talablaridan biri sifatida qaralmoqda.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’limda ota-ona va pedagog hamkorligi bolaning ta’limiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Hamkorlikning samarali tashkil etilishi bolaga individual

yondashuvni ta’minlaydi, uning ta’limga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi hamda jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga yordam beradi. Shu bois inklyuziv ta’lim tizimida pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, ularning pedagogik madaniyatini oshirish hamda o‘zaro ishonchga asoslangan muhit yaratish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. — Moskva: Pedagogika, 1991.
2. Epstein J.L. School, Family and Community Partnerships. — New York, 2010.
3. UNESCO. Inclusive Education Guidelines. — Paris, 2009.
4. Karimova V.M. Pedagogika asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
5. Xoliqov A.A. Maxsus pedagogika. — Toshkent, 2020.
6. UNICEF. Inklyuziv ta’lim bo‘yicha xalqaro tavsiyalar. — New York, 2017.